

„Centrálna banka poskytuje politikom nástroj, ako ľahko ovplyvňovať celú ekonomiku, a tým sa z nej stáva prsteň, ktorý vládne všetkým zvyšným prsteňom.“

Juraj Karpiš

www.iness.sk/podporte

/iness.slovakia

/instituteINESS

/INESSinstitute

/iness.slovakia

Mesačník
MARKET FINESSSE vydáva:

INESS – Institute of Economic
and Social Studies
Na Vřšku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

DESIGNED BY V

Editorial

Richard Ďurana

V pandemickej dobe čas plynie akosi rýchlejšie. Aj za počítačom na home office, aj globálne. Človek nadobúda pocit, že udalosti spredu roka sa udiali len nedávno. Tento rok sa aj termín na podávanie daňových priznaní vrátil takmer obratom. Daňové priznania vo všeobecnosti nepredstavujú nič príjemné, ale aspoň 2 % asignáciou sa dá každoročné napätie zmierniť, najmä ak človek podporí správnu vec. **INESS sa tiež – tak ako po minulé roky – uchádza o 2 % z vašej zaplatenej dane.** Pandémia zasiahla množstvo firemných aj individuálnych darcov a s nimi aj neziskovky. Chcem vás na tomto mieste poprosiť, aby ste 2 % brali tento rok vážne a možnosť nasmerovať časť svojich zaplatených daní skutočne využili. Len vďaka vám – našim donorom – môžeme realizovať všetky naše aktivity. Aj keď som na tomto mieste v minulom čísle Market Finesse popisoval naše výsledky v uplynulom roku, dávame ho aj do tohto čísla [v grafickej podobe](#) hneď pod obsah na nasledujúcu stranu. Za vašu podporu vám vopred za celý INESS ďakujem.

Pandémia je strašný údol, ktorý v zlobe dokáže okrem prírodných katastrof prekonať snáď už len vojna či socializmus (či už škodami alebo počtom obetí). Na druhej strane však v plnej nahote obnažuje fenomény, ktoré boli doteraz mnohým „skryté.“ Takýmito fenoménmi sú napríklad **neschopnosť vlády** (ale napr. aj Európskej komisie) **manažovať kľúčové záležitosti v takýchto kritických udalostiach.** Navyše, nielenže ich manažujú zle (napr. zabezpečovanie testov, vakcín, prílišný fokus na ceny namiesto rýchlosti, aplikácia plošných lockdownov, samotné testovanie, (ne)zavedenie COVID pasu a umožnenie podnikateľom ponúkať služby ich držiteľom atď., čitateľ si na základe pozorovania vývoja za posledný rok iste sám dokáže doplniť tučť ďalších), ale ešte aj zakazujú manažovanie týchto problémov a hľadanie riešení či už na trhu (napr. zdravotné poisťovne, súkromné laboratóriá, lekáre, a pod.) alebo decentralizovane (na úrovni samospráv, napr. ako a kedy testovať a čo otvárať).

Potreba „držať pevne kľúče od miešačky“ bráni rýchlej adaptácii na aktuálny stav a paralelnému objavovaniu možných riešení či identifikácii tých nefungujúcich. Aj v tomto čísle nájdete viacero textov, ktoré pracujú práve s týmto motívom.

V januárovom čísle sme vás informovali o našej novej publikácii INT 1/2021: Next Generation EU: Prečo sa báť balíka obnovy. Pripravili sme aj jeho anglickú verziu pod názvom **Next Generation EU: Why We Should Be Concerned about the Recovery Plan**, na ktorú dostávame aj zo zahraničia mimoriadne pozitívnu odozvu. Nájdete ju [na našom webe v sekcii Publikácie](#) a tiež ju predstavujeme aj tu [na strane 13](#).

Tento mesiac sme podľa legislatívy platnej od 1. januára 2021 aktualizovali našu unikátnu webovú kalkulačku **Cena zamestnanca**, ktorá od roku 2019 prináša všetkým zamestnávateľom ale hlavne zamestnancom možnosť vypočítať náklady skutočne odpracovaného času, pričom nesleduje iba zmluvnú mzdu, ale kalkuluje aj s nadčasmi či prácou v sobotu, alebo s 13. mzdou. Keďže skokovo narástla minimálna mzda, od ktorej sa odvíjajú aj príplatky, významne – a s ohľadom na pandémiu sa žiada povedať až dramaticky – narástla cena práce pri profesiách najviac postihnutých pandemickými obmedzeniami. Napr. pri typických chyžných v hoteloch **stúpila cena ich práce až o 91 eur mesačne**, a v prípade typického čašníka sa jeho **mesačná cena práce zvýši o 26 eur** bez toho, aby sa zmenila zmluvná mzda. **Nepríjemné správy pre už tak dosť pandémiou skúšaný sektor, ako aj ďalšie sektory, kde sa pracuje v noci či cez víkendy a sviatky.**

Našťastie sa vo svete aj dnes dejú aj iné, necovidové veci, dočítate sa tu napríklad o tom, ako a prečo sa akcie reťazca herných obchodov GameStop stali minulý mesiac v priebehu pár dní najviac obchodovanými akciami na svete.

Prajem vám zdravé a inšpiratívne čítanie,

Richard Ďurana

Obsah

Ja, vakcína	3
Tichá tragédia slovenského trhu práce	5
eFaktúra - minimum radosti, veľa starostí	6
Väzni v regulačnom bludisku	6
Ivermektín: ublížila viac byrokracia, alebo hoaxy?	7
Byrokraciou proti pandémie	8
RRP a slovenské zdravotníctvo	9
Rozhoreli sa nám ohniská nezamestnanosti	9
Akciová pandémia	10
Lebo korona!	11
Projekty	12
Cena zamestnanca: Reštart bude ťažší, čašník či chyžná zdraželi	12
Nové publikácie	13
Next Generation EU: Why We Should Be Concerned about the Recovery Plan	13
INESS publikácie	14
INESS knihy	14

PROJEKTY PRE
VZDELANEJŠIE SLOVENSKO

 Ekonomická
olympiáda

 cena
zamestnanca

Za Vašu priazeň a podporu **sme Vám veľmi vd'ační**. Len vďaka Vám totiž dokážeme v INESS realizovať toto široké spektrum aktivít. Aj tento rok by sme Vás chceli osloviť, aby ste svoje **2 % venovali INESS**, a my sme tak mohli v našich aktivitách pokračovať. Návod, ako venovať 2 % zo svojich daní nájdete na našom webe: iness.sk/podporte-nas.

Ďakujeme

Ja, vakcína

Martin Vlachynský

Vakcína proti Covid-19 je zázračným dieťaťom globálnej ľudskej spolupráce. Napriek tomu sa pri pohľade späť môžeme spýtať, či sa to nedalo spraviť nejak inak.

Americký autor Leonard Read vydal v roku 1958 krátku esej nazvanú „Ja, ceruzka“. Popisuje v nej procesy, ktoré vedú ku vzniku obľúbenej ceruzky. Začína kalifornským cédrovým drevom a cejlónskym grafitom, pokračuje cez píly, ktoré zrezali cédre, výrobcu obalového kartónu až ku chlapovi, ktorý obsluhuje maják, navigujúci loď s tovarom do prístavu. Ilustroval tým, že kým sa na náš stôl dostane aj tá najobyčajnejšia vec, musí sa spojiť úsilie tisícok ľudí po celom svete.

Bez toho, aby nad nimi všetkými stál nejaký generál, ktorý by rozkazoval, čo majú robiť.

O koľko fascinujúcejší je tento príbeh v prípade mRNA vakcíny? Najskôr niekto musí syntetizovať vzorovú DNA. Potom ju niekto musí namnožiť, napríklad pomocou baktérií E.coli a následne skontrolovať kvalitu. Netreba asi zdôrazňovať, že toto všetko sú úkony podstatne zložitejšie, ako vyrábanie cédrového stromu.

A to sme ešte len pri DNA. Výroba mRNA nie je novinkou, no dosiaľ prebiehala na kvantitatívnej úrovni o celé rády nižšej, ako si vyžaduje produkcia miliárd dávok vakcín. Celý produkčný reťazec sa musel vo veľmi krátkej dobe dramaticky naškálovať. Dodávatelia týchto vysoko expertných služieb sú rozosiati po mnohých krajinách – USA, Nemecko, Švajčiarsko, Británia, Kanada a mnohé ďalšie. Preprava pár gramov DNA dedikovaným lietadlom je vraj (minimálne v prípade Pfizeru) bežná vec.

Výkonné mrazničky, špeciálne krabice spomaľujúce sublimáciu suchého ľadu pri preprave, distribučné spoločnosti, ktoré rozvážajú vakcíny na tisíce miest, borosilikátové sklo na ampulky, či tureckí baníci ťažiaci bórové rudy – a takto môžeme pokračovať donekonečna. Malé firmy, ktoré prišli s inováciami, ale aj veľké giganty (Pfizer má ročné tržby vo výške polovice slovenského HDP), ktoré dodali procesy a kapitál. Pred rokom väčšina z nich nevedela, že budú spolupracovať. Nedal ich dokopy ani prezident USA, ani WHO (ktoré mimochodom očakávalo funkčnú vakcínu až koncom roka 2021), ani šéfka Európskej komisie. Niekoľko typov funkčných vakcín vyrábaných behom jediného roka je zázrakom pokroku vedy a globalizácie.

Kto z koho

Na trhu sa stretáva ponuka s dopytom. O ponuke sme už napísali. Ako zareagoval dopyt? Pozor, neurobte tradičnú chybu a nepomýľte si zákazníka. Zákazníkom v tomto prípade nie sme my, čitatelia, ale vlády a ich agentúry. Tie rozhodujú o tom, čo nakúpia, kedy, od koho a s akým cenovým stropom, a tiež ako sa bude tento tovar spotrebovávať.

Vakcinačné porovnávanie kto z koho je dnes jednou z hlavných mediálnych tém, preto nebudem čitateľa príliš obťažovať 50-tým opakovaním toho, ako je Izrael rýchly, či ako brexitové Spojené kráľovstvo ponížilo EÚ. Rusko, Čína a čiastočne India sa viac spoliehajú na „domácu“ výrobu, vyspelý svet zase na štandardných farma gigantov.

Zaujímavý je najmä prípad EÚ. Tá musela svoju stratégiu zladit' nielen s veľkými globálnymi hráčmi, ale aj interne. Napriek triumfálnemu úvodu s obrazom svätoplukovskej EÚ, kde všetky prúty držia spolu a preto spolu dosiahnu viac, záver bude prinajlepšom rozporuplný. Očkovanie ide pomaly, Komisia sa bezradne vyhráža farmabiznisu a niektoré členské štáty už otvorene pokukujú po Sputniku, či čínskej medicíne.

EÚ zaspala už na štarte. Americká administratíva začala prvé jednania s farma-firmami už v prvej polovici februára 2020. EÚ sa rozbehla až o mesiac neskôr, vystrašená Trumpovým neohrabaným pokusom „vykúpiť“ produkciu vtedy nádejnej nemeckej spoločnosti CureVac.

No kým sa členské štáty dohadovali, USA spustili 15. mája Operation Warp Speed – PPP projekt s rozpočtom 18 miliárd dolárov, ktorého cieľom bolo zabezpečiť 300 miliónov vakcín do januára 2021. Medzitým Nemecko a Francúzsko začali s Európskou komisiou strácať trpezlivosť a spolu s Holandskom a Talianskom založili Inclusive Vaccine Alliance, s cieľom dohodnúť paralelné obchody s farma-firmami. To sa, samozrejme, nepáčilo zvyšným členským štátom. Nakoniec sa rozkol medzi štátmi podarilo Komisii odvrátiť, keď v júni oznámila plán nákupu vakcín priamo zo zdrojov EÚ. Nemecko s Francúzskom ustúpili. Neznamenalo to, že prekážka je koniec. Niektorým členom sa zdalo, že hlavne Nemecko chce akosi veľa stavať na „svoju“ vakcínu od BioNTech (Pfizer). Bulharsku sa zdalo, že vakcín sa kupuje priveľa druhov, Poľsku sa zase nepáčila vysoká stávka na inovatívnu mRNA vakcínu.

Zásadnejší rozdiel medzi EÚ a USA či Britániou bol aj v prístupe k cene a k riziku. Napríklad USA využili existujúci zákon PREP Act, ktorý umožňuje zbaviť výrobcu zodpovednosti za vedľajšie účinky v prípade núdze. EÚ ponechalo zodpovednosť na výrobcach. Verejne známy je aj väčší tlak na cenu dodávok jednotlivých vakcín v EÚ, ktorá je jedna z najnižších. Podľa medializovaných informácií nakupuje Izrael vakcínu od Pfizeru za takmer trojnásobnú cenu. Povolenie od liekového regulátora na pfizerovskú vakcínu prišlo až 4 týždne po Veľkej Británii. Na začiatku februára bolo zaočkovaných 14 % Britov, 10 % Američanov, ale len 3 % Nemcov a 2 % Francúzov. Náskok, ktorý EÚ takmer isto nedobehne.

No spravme tri kroky dozadu a veľké rozdiely medzi štátmi a blokmi neuvidíme. Všetky spravili veľké predobjednávky a kde-tu poprášili sektor dotáciami. Keď prišli výsledky klinických skúšok, ich liekové agentúry vakcíny (rôznym tempom) schválili.

Následne štáty určili schémy toho kto, kde a kedy má na vakcínu nárok a kto mu ju má podať. Marketing bol rovnako dôležitý ako reálny výsledok, preto jedni použili názvoslovie zo Star Treku, ďalší hovoria o Tíme Európa, no a poznáme aj takých, čo skúsili Vylodenie v Normandii. Niektoré štáty EÚ vyštartovali skôr, ale ďaleko sa im ujsť asi nepodariť.

No čo keby sa to dalo spraviť nejako inak?

Alternatívny svet

Prečo si štáty monopolizovali pozíciu zákazníka na trhu s liekmi? Po prvé, štát chce určovať úroveň formálnej kvality. Všetky lieky legálne dostupné na trhu musia splniť podmienky štátneho (napr. FDA) alebo nadnárodného regulátora (EMA). To dramaticky znižuje ponuku. Štát sa bojí, že na trh by sa bez jeho dohľadu mohli dostať látky, ktoré by zdravie občanov ohrozovali viac, ako štát považuje za únosné, alebo že by neboli dostatočne (vôbec) účinné.

Po druhé, väčšina systémov verejného zdravotníctva funguje prídellovým systémom. Štát chce mať plnú kontrolu nad cenami produktov a nad tým, kto sa k liekom môže dostať. Chce tak vyvolávať zdanie dostupnosti pre všetkých a chce mať kontrolu nad tým, ako sú lieky distribuované medzi ľuďmi. Pri aktuálnej vakcíne so všetkými vekovými tabuľkami a kritickými povoleniami je to obzvlášť zjavné. No čo ak sa takéto nastavenie systému ukázalo ako nevhodné pre udalosť historických rozmerov a podporilo jej trvanie a vážnosť? Čo ak existujúci regulačný rámec je príliš rigidný a nedokáže správne vyhodnotiť paradigmatický posun v nákladoch a prínosoch experimentálnych liekov a vakcín na takú udalosť, akou je globálna pandémia?

Genetická sekvencia nešťastného koronavírusu bola zverejnená 11. januára 2020. O dva dni neskôr mala Moderna napísaný „recept“ na svoju vakcínu. V čase, keď sme vírus vnímali ako podivnú záležitosť kdesi v Číne. Presne o 63 dní neskôr boli podané prvé oficiálne dávky ľuďom v rámci prvej fázy klinického skúšania. BioNTech, či Astra-Zeneca neboli o moc pomalšie. Desiatky ďalších spoločností od prvého dňa vyvíjali odušu.

Produkty boli navrhnuté takmer okamžite. Ďalších 10 mesiacov sa čakalo na to, kým prebehne klinické skúšanie a štátni regulátori vakcíny schvália. Pomer nákladov a výnosov regulačného procesu a etických bariér bol v tomto prípade pravdepodobne značne asymetrický. Každý jeden deň zdržania znamenal ďalších 5 - 10 000 mŕtvych vo svete.

Aj keď regulátori dostali jasné pokyny a svoje procesy urýchlili na maximum a z bežných štyroch rokov sa stal necelý jeden, stále fungovali v rovnakom procesnom rámci, ako keby sa testoval liek proti nadúvaniu.

Začnime preto úvahu myšlienkou, že žiaden výrobca liekov nevyrába svoje produkty s tým, že chce škodiť, preto je riziko veľkých škôd z nových liekov relatívne malé. Svojim produktom veria. Napríklad nemecký imunológ Hans-Georg Rammensee, spoluzakladateľ CureVac, priznal, že si pre urýchlienie prototyp vakcíny pichol sám. Teraz zavrime spolu oči a predstavujeme si uletenú víziu. Ako by vyzeral korona svet, ak by rozhodovanie o vakcíne bolo decentralizované, teda že zákazníkovi by neboli len štáty, ale my všetci? Čo ak by na základe informovaného súhlasu pacienta bolo možné nevyskúšané vakcíny predávať na voľnom trhu? Taký „pokrok bez povolenia“.

Už v januári 2020 by viaceré farma firmy ohlásili možnú vakcínu a hľadali dobrovoľníkov. Museli by za to riadne zaplatiť, ale nejakých by určite našli. Počas nasledujúcich týždňov by prichádzali prvé informácie. Vakcíny by boli vyrábané v malých šaržiach a možno predávané možno veľmi drahé, ale skôr by boli zdarma, pretože výrobcovia chcú viac dát. Každý očkovaný musí vyplniť dotazník a podpisuje informovaný súhlas. Popri klasickom riadnom klinickom skúšaní by bežalo aj čoraz väčšie nerandomizované skúšanie bez placebo skupiny, ale v teréne. V apríli či máji čast' experimentálnych vakcín už neexistuje, pretože niektorí dobrovoľníci po nich mali vážne komplikácie a dostali odškodné. Výroba tých najnádejnejších sa však začína rozširovať. Vlády ponúknu farmafirmám dotácie, tie ich možno schmatnú a možno nie. Napríklad Pfizer sa odmietol zúčastniť Operation Warp Speed, slovami šéfa Alberta Bourla: „Chcel som odbremeniť našich vedcov od byrokracie. Keď od niekoho dostanete peniaze, má k tomu vždy podmienky.“ Investori kupujú nádejné farma akcie. Kapitál tečie.

V lete dopyt prudko narastá. Vypadli ďalšie vakcíny pre nízku efektívnosť a vedľajšie účinky. Ceny stúpajú. Niekde ľudia frflú, že je to drahé a ostávajú radšej zavretí doma. Množstvo nazbieraných dát z terénu je už obrovské a výsledky začínajú byť čoraz zjavnejšie. Začína sa uvažovať, či vakcínu preplatí poisťovňa, inde sa o ňu zaujímajú zamestnávateľia. Niektorým skupinám ľudí vakcínu kúpi štát za trhové ceny, a niekde sa miesto 750-miliardového „ekonomického balíka“ na podporu digitalizácie a zelených riešení rozhodnú preplatiť vakcíny všetkým. V septembri a októbri nabiehajú ďalšie a ďalšie kapacity. Cena klesá. Na jeseň je dostupných niekoľko dobre otestovaných masovo vyrábaných vakcín. Stojá pár eur. Očkuje sa v lekárnach, vydávajú k tomu certifikát. K vakcinácii motivujú poisťovne, ktoré intenzívne komunikujú s najrizikovejšími skupinami poistencov. Hotely a festivaly sú otvorené a pýtajú certifikát o očkovaní. Mnohí ľudia očkovanie odmietajú, ale počet nakazených prudko klesá. Ľudstvo získalo možno mesiac k dobru, možno aj tri, alebo dokonca päť. Vo svete covidu sú to státisíce zachránených životov.

Áno, toto bola len uletená vízia. Možno by nešlo všetko tak hladko a veľa vecí by sa pokazilo. Dva veľké problémy by určite boli s mierou akceptácie rizika farmafirmami (vo svete prísneho klinického skúšania by bolo aj legálne umožnené odchylenie reputačne veľmi riskantné), či so schopnosťou rozbehnúť fyzickú výrobu rýchlejšie, ako sa to podarilo v našom svete.

Ale my nepotrebujeme nevyhnutne túto konkrétnu víziu, stačilo by, aby sme boli niekde medzi ňou a dnešnou realitou. Môže sa to niekedy ešte zísť, ak príde nejaká škaredšia sestra korony.

.týždeň, 6.2. 2021

Tichá tragédia slovenského trhu práce

Róbert Chovanculiak

Slovensko žije rôznymi témami. Pandémia, politické konflikty, zatýkanie. Jedna dôležitá téma je však tak trochu v úzadí, pretože sa zdá, že všetko je v poriadku. Nezamestnanosť. Tá na Slovensku vzrástla medziročne o približne dva percentuálne body. V novembri 2019 bola šesť percent a v novembri o rok neskôr osem. Ministerstvo práce tak už dlhšie rozháňa dav varujúcich analytikov slovami: „Žiadna tragédia sa nekoná, môžete ísť domov.“

V skutočnosti sa však tragédia odohráva, len je šťastie zamaskovaná a šťastie sa deje pod ministerským radarom.

Zamaskovaná je preto, lebo slovenský trh práce stále dýcha pomocou ventilátorov vo forme dotácií na udržanie desaťtisícov pracovných miest. Tieto dotácie nás stoja každý mesiac približne 150 miliónov eur a dostáva ich odhadom 200-tisíc „zamestnaných“, čo je približne rovnaký počet ako máme nezamestnaných. To, v akom stave je trh práce naozaj, zistíme, až keď prístroje odpojíme a ukáže sa, či podnikatelia dokážu udržať pracovné miesta aj bez dotácií. Indície o tom, že to vôbec nemusí byť také ružové, prináša minuloročný prepád odpracovaných hodín o skoro 10 percent. Máme tu teda masy ľudí, ktorí sú síce zamestnaní, ale bez práce.

Aby sme však videli skutočnú tragédiu na trhu práce, nemusíme sa pozeráť len na hypotetické scenáre. Stačí, aby ministerstvo práce vystúpilo z lietadla a nepozeralo sa na Slovensko z vtáčej perspektívy. Aj napriek tomu, že celková miera nezamestnanosti rastie len pomaly, v niektorých okresoch nám vypukli lokálne pandémie nezamestnanosti.

Tieto nové epicentrá nie sú na prvý pohľad viditeľné. Problémy v nich máme totiž odjakživa a nikdy sa im úplne nepodarilo vyhrabať sa z miery nezamestnanosti nad desať percent. A aj keď sa tam teraz situácia zhoršuje, všetko sa zdá byť v súlade s dlhodobým kostolným poriadkom.

Zaostávajúce okresy nemajú ani najvyšší relatívny nárast miery nezamestnanosti, ani najvyššie počty nových uchádzačov o zamestnanie. Tieto čísla však skresľujú a v skutočnosti sa tam odohráva tichá tragédia.

Relatívny nárast nie je vysoký, lebo z vyšších čísel sa rastie ťažšie a absolútne počty nových uchádzačov nezohľadňujú celkový počet aktívnych obyvateľov. Keď však tieto databázy prepojíme a zohľadníme počet obyvateľov, dostaneme smutný rebríček okresov. Medzi „top“ 20 okresmi nájdete väčšinu tých, ktoré sa zvyknú označovať ako zaostávajúce regióny. Nachádzajú sa na východe a juhu Slovenska alebo majú dlhodobý problém s vysokou mierou nezamestnanosti. O prácu prišiel každý dvadsiaty obyvateľ v Revúcej, kým v Bratislave I každý stý. Okrem Revúcej sa prepúšťalo aj v Sabinove, Rimavskej Sobote, Medzilaborciach, Poltári, Sobranceiach, Rožňave atď.

Inými slovami, tie najzaostalejšie regióny sú v súčasnej koronakríze zasiahnuté najviac. A to je tragédia.

Do ohňa tejto tragédie ešte ministerstvo práce nalialo benzín. Tento rok opäť výrazne zvýšilo minimálnu mzdu o 60 eur na úroveň 842 eur. To sú mzdové náklady na zamestnanca v Utekáči, ktorý nakoniec dostane v (polo)hrubej mzde 623 eur. A to v čase, keď veľkej časti ľudí priemerná mzda nerastie alebo klesá. V čase, keď už máme najvyššiu alebo jednu z najvyšších minimálnych miezd v Európskej únii vzhľadom na mzdovú úroveň. Nehovoriac o ďalšom náraste všetkých príplatkov.

Najsmutnejšie je, že všetky tieto nové náklady sa najviac dotkli odvetvia a podnikateľov, ktorí sú zároveň v najväčšej miere zasiahnutí samotnou pandémiou. Malí a strední podnikatelia v hotelierstve, reštauračnom biznise či v rôznych službách. Tomu sa hovorí povestný kliniec do rakvy.

Denník E, 21.1. 2021

eFaktúra - minimum radosti, veľa starostí

Martin Vlachynský

Práve v čase uväznenia krstného otca eKasy sa rozbehla debata o eFaktúre. No, debata. Ministerstvo financií oznámilo, že plánuje povinné okamžité online zadávanie všetkých faktúr od podnikateľov.

Pri otázkach kontroly daní ťahajú podnikatelia vždy za kratší koniec. Kto je proti, riskuje označenie za daňového podvodníka. Poctivý podnikateľ sa predsa nemusí báť vziať na svoje plecia akékoľvek množstvo nových povinností, ak je to pre blaho rozpočtu!

Dajme teraz bokom dôležitý fakt, že oveľa väčšie diery má rozpočet na strane výdavkov, ako na strane príjmov. Každá nová byrokracia by mala zvažovať svoje prínosy a náklady. Možno sa eFaktúre podarí zvýšiť daňový výber. Kontrolnému výkazu sa to pravdepodobne podarilo, v prípade bločkovej lotérie určite nie, pri eKase to ešte nevieme. Poriadne analýzy ich efektu chýbajú. Platí, že DPH medzera sa od roku 2012 dramaticky zmenšila. Výnosy nových povinností sú klesajúce, každé ďalšie vybrané euro bude drahšie na výber.

A tých nákladov eFaktúry je požehnané. Táto povinnosť bude znamenať dramatickú zmenu vzťahu podnikateľ-účtovník. Účtovníci budú musieť prejsť z nárazového spracovávania (na konci mesiaca, štvrťroka) na nepretržitú podporu. Nie vždy a všade to bude možné, čo evidentne zníži pružnosť podnikateľských rozhodnutí. Každá chyba na faktúre (a že ich býva habadej) sa bude musieť zložiť dvojmo opravovať. eFaktúra vyvolá množstvo nejasných situácií a zvýši mieru neistoty, keďže existuje veľká škála platobných vzťahov, v ktorých faktúry dnes nefigurujú.

Samozrejme, celé to bude treba softwarovo implementovať. To si bude vyžadovať obstarávanie, licencie, pravidelné updaty a kopec starostí pre podnikateľov. Pre pripomenutie, IT záležitosti okolo eKasy boli prerastené podivnými zákazkami (spomeňte si na firmu CHDÚ) a utajovaním. Aj vtedy kritikovia odpínali s tým, že predsa ide o boj sa daňovými podvodmi.

Nad tým všetkým stojí otázka, či stojí za tie peniaze navyše (ak teda vôbec nejaké budú) pre štátny rozpočet vybudovať ďalšiu vrstvu kontroly nad obyvateľmi Slovenska. Daňové úniky sa dajú vždy riešiť naháňaním páchatel'ov, nie kolektívnou vinou. Nástrojov na to vzniklo už dosť. Takto dostane úzka skupina ľudí moc nad kompletným prehľadom finančných tokov medzi podnikateľmi na Slovensku. Máme bohatú históriu zneužitia dôverných dát a každým dňom pribúdajú nové odhalenia. Zároveň má štát tragický prístup k ochrane dát. Septembrový únik osobných dát 400 000 testovaných ľudí je len čerešničkou na torte. Možno si povieť, že „naši ľudia“ sú za mrežami a odteraz to už bude dobré. Možno. Ale čoskoro sú tu ďalšie voľby a po nich ďalšie. A databázy ostanú...

HN, 8.2. 2021

Väzni v regulačnom bludisku

Monika Budzák

Je len málo sektorov v ekonomike, ktoré sú tak regulované štátom ako poľnohospodárstvo. Neplatí to len na Slovensku, ale aj v mnohých iných krajinách. Keď sa farmám nedarí, napríklad kvôli suchu, štát im musí pomôcť. Ak sa im darí dobre a vypestujú priveľa, štátne zásahy sú vraj nutné, aby ich nízke ceny nezruinovali. Finančná či „regulačná“ pomoc od štátu sa aj počas koronakrízy cituje ako jediná cesta pre konkurencieschopné poľnohospodárstvo.

V skutočnosti sme sa však prehupli do komplikovaného byrokratického systému, ktorý sa stále mení a stále nie je dosť dobrý. A nie sme v tom sami.

Okolo miliardy eur ročne na Slovensku, cca 60 miliárd v EÚ len v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky, 46 miliárd dolárov v USA len od federálnej vlády – taká je približná podpora poľnohospodárstva v bohatom svete. Napriek týmto štedrým balíkom, jeden z častých argumentov v prospech ďalšej podpory z pohľadu EÚ je konkurencia z chudobnejších štátov. Ako je však možné, že napriek masívnej podpore od štátu sa európski farmári stále boja lacnej konkurencie? Keď sa totiž pozrieme na podporu v týchto štátoch, je to výrazne menej v porovnaní s tým, čo sa minie v našich končinách.

Výhoda farmárov v chudobnejších krajinách vraj tkvie aj v menej prísnych požiadavkách na bezpečnosť a ekológiu v poľnohospodárstve, čím majú ešte nižšie náklady a cenovú výhodu. Tento argument ale nezohľadňuje dva dôležité faktory. Prvým sú spotrebiteľské preferencie – ľudia dnes častokrát cielene hľadajú lokálne potraviny, aj napriek vyššej cene. Druhým sú prekážky, ktorým ešte navyše pristupe na európsky trh čelia. Ide o clá, ale aj o netarifné prekážky – teda veterinárne predpisy, množstevné kvóty atď. V nedávnej minulosti došlo napr. k zavedeniu ciel na ryžu dovážanú z Mjanmarska a Kambodže, ktorá konkurovala európskym výrobcom. Len v rokoch 2018 – 2019 spravovala EÚ 60 dovozných kvót, teda obmedzení na dovoz hovädzieho mäsa, hydiny či sušienok.

Dokonca ani s krajinami, s ktorými EÚ uzavrela často vášnivo diskutované dohody o voľnom obchode, neobchoduje celkom voľne. O dohodách sa rokuje dlhé roky (napr. 20 rokov len s krajinami Južnej Ameriky) a aj po ich schválení prebieha zníženie ciel alebo iných obchodných prekážok postupne. Niektoré citlivé poľnohospodárske komodity majú aj v týchto dohodách zaručenú colnú ochranu. V dohode so Singapurom ostanú v platnosti clá na ovocný cukor, s krajinami Mercosuru v Južnej Amerike sa síce znížia clá na hovädzie mäso, ale s kvótou, ktorá obmedzí jeho dovoz do EÚ na polovicu.

Okrem dotácií teda vlády podporujú farmárov cez rôzne obmedzenia obchodu, daňové úľavy, garantované výkupy, dovozné kvóty, alebo prenájom štátnej pôdy za nízke ceny. Celkový rozsah podpôr sa len ťažko vyčíslí, mnohé sa menia a dopĺňajú, iné nie sú priamo viazané na poľnohospodárstvo. Ak sa napr. Slovensko bude snažiť o „vyrovnanie“ štátnej pomoci aby slovenskí farmári neboli znevýhodnení na európskom trhu, stále nie je možné presne určiť, či ide o „férový“ obchod.

Preteky v dotáciách totiž nemajú víťazov. Napriek masívnej podpore sme pravidelne svedkami toho, že sektor zažíva ťažkosti. Podnikatelia totiž často neregistrujú trhové signály a nedokážu tak prispôbiť svoje podnikanie trhu, ale riadia sa aktuálnym regulačným rámcom. Toto narúšanie trhového prostredia sa potom mylne zamieňa s nedostatočnou podporou. Klasickým príkladom je trh s mäsovým dobytkom na Slovensku, keď sú niektoré farmy motivované držať zvieratá len kvôli príjmu z dotácie, hoci by bolo výhodné ich predať.

Farmári sú mnohokrát väzňami v systéme, ktorý vytvára nezrozumiteľný byrokratický šum a bráni podnikavosti a inováciám. Trpia tým ľudia v chudobných krajinách, ktorí nemôžu predávať svoje výrobky do zahraničia, ale aj tí v bohatších krajinách, ktorí aj napriek obrovským rozpočtom žiadajú viac. Udržateľné a konkurencieschopné poľnohospodárstvo pritom dokáže fungovať aj bez masívnej štátnej pomoci. Že sa to dá dokázal Nový Zéland koncom 80. rokov. Prebyrokratizovaný a silne dotovaný poľnohospodársky sektor tento ostrov na „konci sveta“, s pomerne malým trhom úspešne reformoval, a dnes jeho farmári aktívne obchodujú a konkurujú zvyšku sveta. Napriek tomu, že domáci farmári tu nepoberajú štedré podpory, mäso z ich produkcie nájdeme aj v európskych reťazcoch. Hoci to bola šoková liečba, bola aj mimoriadne účinná. Ďalším rokom poľnohospodárskej politiky v EÚ ale aj vo zvyšku sveta preto želim viac reformnej odvahy a menej regulačného blúdenia.

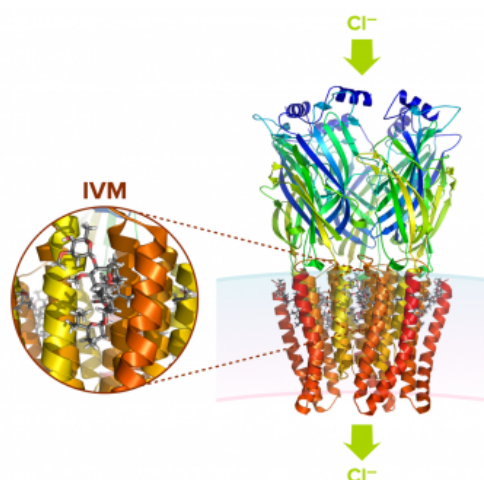
Agrobiznis, 5. 2. 2021.

Ivermektín: ublížila viac byrokracia, alebo hoaxy?

Martin Vlachynský

Veľký kovidový príbeh má množstvo vedľajších postáv a bočných zápletiok. Na pódium sa dostal aj príbeh o lieku Ivermektín. Ako každý dobrý príbeh, aj tento má na konci ponaučenie. Respektíve, hneď dve.

Poučenie prvé – regulácie sa rodia z politiky. Pred časom som napísal, že [slovom roka 2020 je „odborník“](#). Nadobudlo až mýtický charakter. Odborníci majú podobu bradatých starcov, ktorí ako kráľ Šalamún múdro určujú tie správne riešenia. Akurát teda nechcú sekať dietky mečom, ale vydávajú regulácie.

Taký je príbeh. Realita je však taká, že „správne riešenie“ neleží na stole, treba ho objavovať, často krátko metódou pokus-omyl, treba na to mať nastavené motivácie, niekedy je tých správnych riešení viac, alebo sa menia v čase... Regulátori žijú v zajatí byrokratického systému, ktorý má rád zotrvačnosť, pokoj a formalizmus. Veď prečítajte si o tom krátky [komentár tu](#) (a nájdete ho aj hneď za týmto článkom). No a potom to vypadá, ako prípad Ivermektínu. Naľavo napravo zomierajú ľudia, ale regulátor povie, že ako si niekto predstavuje nasadzovať liek s nedovolenou indikáciou? Čo na tom, že ten liek má 40 rokov a vo svete sa ho pojedlo na tony.

Predvčerom nabehli colníci a zhabali „pokútne zásielky“ Ivermektínu zo zahraničia. Niektorí lekári tak nasadili verziu pre kone. Včera sa spustil veľký krik. Dnes už je zrazu [Ivermektín povolený](#) a podľa Ministerstva zdravotníctva má „silné antivírusové a protizápalové vlastnosti pri ochorení COVID-19“ a „podporuje to narastajúci počet štúdií“. Koľko liekov sme tu mohli mať, keby bolo od marca flexibilnejšie prostredie na hľadanie účinnejšej liečby? Teda za predpokladu, že vôbec niekto zbiera nejaké údaje o liečbe a vyhodnocuje ich, mimo osobnú iniciatívu lekárov.

Poučenie druhé – nekríč hoax, kým nenahlásiš! K povoleniu Ivermektínu prišlo najmä vďaka aktivite na sociálnych médiách, ktorú následne zosilnili médiá. Najhlasnejší krik pritom zaznieval od ľudí, ktorých mainstream považuje prinajlepšom „na hrane“ a výrazne sa zapájala aj hard-core dezinfo scéna. Praktizujúci lekári sa skôr opatrne zapájali v diskusiách, kde si zdieľali skúsenosti so zháňaním Ivermektínu. Inými slovami, celá diskusia mala nádech označenia za hoax.

Takmer v rovnakom čase vyšiel [komentár](#) slovenského politika a europoslancu, kde vyjadril potrebu „upratať“ sociálne siete. Nie je to jeho nápad, ale [dlhodobější snaha EÚ](#) o kontrolu obsahu na Internete, následne prenášaná aj [do národných programov](#). Šírenie dezinformácií cez Internet rôznymi štátnymi aj neštátnymi skupinami je reálne. No zároveň existuje rozsiahla šedá zóna, v ktorej sú fakty a pravda ešte len predmetom objavovania. Zavedenie „regulovanej pravdy“ môže viesť k tomu, že hlasy, ktoré vytiahli Ivermektín na svetlo záujmu, budú v budúcnosti umlčané Úradom pre internetovú pravdu, či rovno povinne implementovaným algoritmom. Nehovoriac o tom, že v demokratickom procese môže kľúče od „regulovanej pravdy“ dostať kadekto.

Skvelý rozhovor na túto tému sme pred nedávnom absolvovali s etickým hackerom Jurajom Bednárom. Pozrieť/vypočuť si ho [môžete tu, alebo tu](#).

blog SME, 28.1. 2021

Byrokraciou proti pandémie

Martin Vlachynský

Existujú dva svety. Ten prvý je svet podnikavosti. Podnikavo sa správajú nielen podnikatelia zapísaní v živnostenskom registri, ale do nejakej miery každý z nás aj v dennom živote. Odmena v tomto svete prichádza za vytvorenie produktu,

ktorý naplní potreby a očakávania zákazníka. Druhý je svet byrokracie. Netvorí sa v ňom produkty, ale pravidlá. Odmena prichádza za ich splnenie. A ak nepríde odmena, tak aspoň nepríde pokuta.

Vo svete byrokracie panujú obrovské zotrvačné sily. Byrokracia nedokáže predvídať, nedokáže sa pripraviť, nedokáže reagovať mimo svojho dlhoročne budovaného rámca pravidiel. Vie sa len obhliadnuť a skontrolovať, či sa splnili jej existujúce pravidlá. Globálna pandémia je stelesnenou nočnou morou byrokracie.

Smutným príkladom bola situácia ohľadom vydávania potvrdení o prekonaní Covid-19. Ak by lekár strávil jeho vydaním len 5 minút, tak by to spolu všetkým zabralo vyše 13 000 hodín. Inak povedané, 330 všeobecných lekárov by celý týždeň nerobilo nič iné, len vydávalo potvrdenia. Samozrejme papierové, pretože štátne e-zdravotníctvo funguje na lieky, ale už nie na potvrdenia. To už je krok „mimo rámec“.

Pritom každý trasovaný už v minulosti od RÚVZ dostal zápisnicu, len do nej nedali, či bol človek pozitívny, či nie. Zase, krok „mimo rámec“. Nevadí, každý testovaný dostal SMS správu s unikátnym číslom a pomocou neho si hocikedy môžete overiť výsledok. Stačilo dorobiť primitívnu funkciu „vytlač potvrdenie“. No opäť, krok „mimo rámec“.

Nakoniec bol krik zdola príliš veľký a potvrdenie nebude treba. Ale podobných príkladov je kopec. Napríklad obec Beluša nemôže zriadiť trvalé mobilné odberové miesto, hoci chce. Podľa pravidiel naň majú nárok mestá nad päťtisíc obyvateľov. Beluša ich má ešte o tisíc viac, ale nie je mesto. Takže smola. Môžeme pokračovať príbehmi o tom, ako nepružné sú pravidlá na prijímanie odberových pracovníkov či trasovačov, odberové miesta (kto to kedy videl, robiť odber v lekárni!? Pritom v susednom Rakúsku je to bežná prax), nehovoriac o absolútnej neschopnosti zjednodušiť pravidlá na skúšanie existujúcich liekov na nové indikácie (áno, Ivermectin...) v čase, keď denne zomiera 100 ľudí. Mnohí z nich by takého „vykročením mimo rámec“ s radosťou podstúpili.

Je až tragikomické pozeráť sa, ako sa o zorganizovanie gigantických logistických operácií pokúšajú úradníci, ktorých doterajšia logistická skúsenosť spočíva v nákupe toneru do tlačiarne. Bohužiaľ, nie je to len slovenská realita. Tak ako slovenskí úradníci vytrvalo odmietajú akúkoľvek pomoc súkromného sektora, americkí úradníci nereagujú na pomoc najväčšieho a najinovatívnejšieho logistického gigantu na svete. Svet byrokracie si svoj rajón pred svetom podnikavosti žiarlivo stráži. A doplácame na to my všetci.

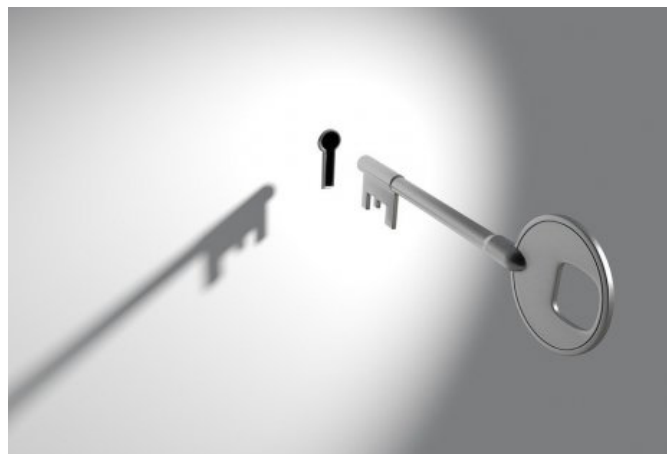
HN, 25.1. 2021

RRP a slovenské zdravotníctvo

Martin Vlachynský

RRP je na prvom mieste (a s výrazným nádskokom) plán zelený, potom digitálny a až o ďalšie priečky sa bijú zdravotníctvo, sociálna sféra a ďalšie. S trochou nadsázky by som napísal, že Komisia nám dá peniaze hlavne na to, čo chce ona a podmieni ich reformami, ktoré chceme my. RRP jednoducho nie je schopný poskytnúť zdroje v zdravotníctve tam, kde ich najviac treba. Preto sa nedá čakať, že RRP bude zázračným prútkom, ktorý niečo zásadné v slovenskom zdravotníctve zmení.

Skôr sa obávam opačného efektu – slovenskí realizátori sa budú snažiť akékoľvek reformné snahy navrhnuť tak, aby v prvom rade pasovali do predstáv Komisie, nie slovenskej reality. Nakoniec, nie je to tak, že ohlásený odklad akýchkoľvek reforiem do decembra 2021 je v skutočnosti skôr z dôvodu vyťaženia analytickej sily Ministerstva kvôli tvorbe plánu obnovy, než kvôli pandémie?

Na uskutočnenie komplexných a logicky pospájaných reforiem musí v prvom rade existovať jasná predstava, na akých princípoch má celý sektor zdravotníctva fungovať. To tu naposledy bolo za ministra Zajaca. Ten predstavil víziu, v ktorej štát hrá úlohu kormidelníka-regulátora a o pacienta súťažia kvalitou aj kvantitou konkurujúce si poisťovne a poskytovatelia. Môžete s ňou nesúhlasiť, ale bola to jasná pevne ukotvená predstava, od ktorej sa odvíjal každý zákon, každá reforma.

Akú predstavu má súčasné ministerstvo? Ja neviem, ale viem, že RRP mi to neprezradí. Nakoniec, samotné otázky Európskej komisie jasne ukazujú, že vnútornú logiku navrhovaných patrení si musíme nájsť doma sami.

Zdravotnícke noviny, 11.2. 2021

Rozhoreli sa nám ohniská nezamestnanosti

Róbert Chovanculiak

Slovensko tento týždeň ukončilo ďalší celoplošný skrining, ktorého cieľom malo byť odhalenie nových ohnisk [pandémie koronavírusu](#). Každý voľnočasový epidemiológ aj vláda vie, že je jedno, aký máme priemerný počet nakazených za celú republiku. Dôležité je to, čo sa deje v jednotlivých okresoch.

Keď však príde na nezamestnanosť, tak sa na to odrazu zabúda. Na tlačovkách ministra práce sa dozvedáme skôr agregátne údaje a rovnako aj Národná banka Slovenska vydáva správy, v ktorých informuje o vývoji priemernej nezamestnanosti za celú krajinu.

Obyvatelia Rimavskej Soboty alebo Medzilaboriec však nezaujímajú nejaká celoslovenská miera nezamestnanosti. Ich trápi, či si môžu nájsť prácu v ich okrese a bližšom okolí. To je pre nich relevantná informácia, ktorá hovorí o tom, či sa pandémie nezamestnanosti u nich zhoršuje, alebo nie.

A v mnohých sa veru zhoršuje. A čo je najhoršie, zhoršuje sa najviac v tých okresoch, kde už predtým bola situácia zlá.

Každý ôsmy mladý je bez práce

Ak sa pozrieme, koľko nezamestnaných pribudlo za posledný rok v jednotlivých okresoch, a zohľadníme celkový počet ekonomicky aktívnych obyvateľov, zistíme, že najviac sa situácia zhoršila v Soborciach a Revúcej, kde stratil prácu každý 17. človek. Na porovnanie, v Bratislave to bol každý 77.

Ešte horšia je situácia, keď sa pozrieme na to, ako pandémia zasiahla mladých ľudí. Napríklad v Poltári a Rimavskej Sobote sa stal nezamestnaným každý ôsmy mladý človek. V Rimavskej Sobote je už nezamestnaných viac ako štyridsať percent mladých ľudí.

Tieto čísla sú ešte „vylepšované“ štátnou podporou, ktorá udržiava ľudí v práci, aj keď sú bez práce.

Keby sme boli ako Revúca

Otázkou teraz je, ako u zvyšku Slovenska vzbudiť záujem o tieto lokálne tragédie? Čo oči nevidia, srdce nebolí.

Predstavme si, že by sa situácia na celom slovenskom trhu práce za posledný rok vyvíjala podobne ako v okrese Revúca. Teda že by všade pribudol rovnaký počet nezamestnaných vzhľadom na počet ekonomicky aktívnych obyvateľov. Ako by to u nás vyzeralo?

V Bratislavskom kraji by nevzrástla miera nezamestnanosti z 2,8 na 4,7 percenta, ale na takmer dvojnásobok – 8,7 percenta a v Prešovskom kraji by už bola viac ako 14 percent. Medzi najhoršie okresy s mierou nezamestnanosti nad 20 percent by sa dostala Rimavská Sobota a Kežmarok. A mieru nezamestnanosti nad 15 percent by už malo trinásť okresov.

Celková miera nezamestnanosti by na Slovensku medziročne nevzrástla z 5 na 7,6 percenta, ale až na dvakrát toľko – 10,8 percenta. To znamená, že na Slovensku by bolo skoro o stotisíc viac ľudí bez práce.

Príliš drahá minimálka

Čo z tohto vyplýva? Slovenskí politici sa musia prestať pozeráť na priemery a agregáty za celé Slovensko a vytiahnuť nos z Bratislavy. Ak by to spravili ešte minulý rok, nikdy by nezvýšili minimálne mzdové náklady o 60 eur na celkových 842 eur.

Je síce pravda, že na trhu práce v Bratislave, Trnave alebo Nitre si tento nárast pravdepodobne nikto nevšimol, no pre viaceré okresy (ako spomíname aj vyššie) je to celkom iný príbeh.

Keď chce v Trebišove zamestnať malý podnikateľ zamestnanca vo večierke, musí mu mesačne vyplatiť 1 010 eur. To sú mzdové náklady na druhý stupeň minimálnej mzdy, ktorú musí dostať aj absolventka strednej školy, ktorá bola dva roky nezamestnaná.

A to, že toľko musí dostať, znamená, že nakoniec nedostane nič, pretože jej práca je pridrahá. A skutočná minimálna mzda je zrazu nula eur. Tú poberá v okrese Trebišov momentálne sedemtisíc ľudí.

SME, 28.1. 2021

Akciová pandémia

Martin Vlachynský

Ešte pred pár mesiacmi boli akcie reťazca herných obchodov GameStop typickou obeťou pandémie. Biznis model s kamennými obchodmi trpel už pred ňou, ale zavretie služieb ich poslalo ku dnu. V januári 2021 sa v priebehu pár dní stali najviac obchodovanými akciami na svete.

Čo sa stalo

Nastala súhra viacerých udalostí. Vzhľadom na pomalé otváranie americkej ekonomiky a celkovú skepsu v otázke budúcnosti tejto offline spoločnosti vo svete online retailu viacero investičných fondov stavilo na ďalší pokles ceny týchto akcií a otvorilo k nim krátke pozície. To znamená, že si akcie GameStop (ďalej GME) požičali a následne ich hneď predali. Samo osebe nič výnimočné, deje sa to dnes a denne s tisíckami iných akciových titulov.

Druhou udalosťou je nárast obchodných aplikácií, ako je RobinHood. Táto mobilná aplikácia umožňuje veľmi jednoduchým spôsobom obchodovať akcie bez poplatkov. Ako keby ste niekomu dali like na Instagrame. Len táto jedna aplikácia má minimálne 15 miliónov stiahnutí používateľmi.

Tretou udalosťou je existencia rôznych online komunít. V tomto prípade skupiny WallStreetBets na známom fóre Reddit. Momentálne má už skoro 8 miliónov diskutujúcich, ktorí si v nej vymieňajú investičné tipy. Nie je to úplne typická investičná cháska s kravatou a aktovkou. Sami sa neraz označujú ako „degeneráti“ a svoje kroky na trhu považujú v princípe za obdobu pokru či blackjacku.

Štvrtým do tanca je súčasná uvoľnená monetárna situácia, keď centrálné banky po svete zaplavujú trh stále väčším množstvom peňazí, ktoré následne zúfalo hľadajú akúkoľvek investičnú príležitosť.

V januári sa tieto udalosti zliali do jednej a spôsobili, že členovia WallStreetBets boli schopní koordinovanými nákupmi vyhnúť cenu GME tak vysoko, že viaceré fondy museli začať zatvárať svoje krátke pozície. Zatvoriť pozíciu znamená, že fond musel na trhu kúpiť akciu, ktorú predtým predal, a vrátiť ju tomu, od koho si ju požičal. Z toho pomerne rýchlo vznikol začarovaný kruh – keďže fondy začali skupovať akcie GME, ich cena začala rásť ešte viac a o to viac fondy museli zatvárať krátke pozície a kupovať ešte viac akcií GME. Viaceré fondy v priebehu pár dní kvôli tomu utrpeli straty v miliardách eur. Keďže v snahe rýchlo zohnať peniaze na čoraz drahšie akcie začali predávať „veľké“ tituly ako Amazon, poklesli ceny aj viacerých gigantov. Inde zase investori začali rýchlo „rozoberať“ niektoré ETF fondy, v ktorých sa akcie GME nachádzali.

Z GME sa stal kultúrny fenomén. Mnohí ľudia túto situáciu vnímajú ako víťazstvo malého investora nad finančnými molochmi. Radostný krik prichádza ako od progresívnej ľavice, tak od tvrdých trumpistov.

Medzitým členovia WallStreetBet začali „pumpovať“ ďalšie podobné akcie, napríklad krachujúcej siete kín AMC. Toto malo dosah aj na samotný biznis obchodovanej firmy. AMC zúfalo potrebovala hotovosť, aby nemusela vyhlásiť bankrot. Snažila sa ho získať predajom nových akcií, ale pri cene 2 doláre za kus dokázala v decembri naškriabať len pár stoviek miliónov. Keď cena vyletela o stovky percent, AMC predalo akcie (zároveň mnohí veritelia skonvertovali dlh na akcie) a získalo dosť hotovosti na prežitie roka.

Čo sa stane

Ekonomovia sú veľmi zlí v robení predikcií. Preto sa im snažím vyhýbať. Zároveň sú však ľudia veľmi slabí v spätnom preverovaní toho, čo im ekonomovia tvrdili. Preto si dovoľm nasledujúci odsek:

Aj pri súčasnej absurdne vysokej cene je hodnota GME okolo 0,1 % indexu S&P500. Pár fondov zaplakalo, ale Wall Street sa zatiaľ zomrieť nechystá. Nastal však zaujímavý posun paradigmy, nie nepodobný tomu, čo sa udialo vďaka zdieľanej ekonomike napríklad taxikárom. Trhom dosiaľ kraľovali fondy so stovkami miliárd kapitálu a s harvardskými hlavami za počítačmi, pripojenými cez čo najkratší optický kábel priamo na burzu. Drobný investor mal limitne nulový vplyv na dianie. No teraz má v rukách nástroje a naučil sa ich aj používať.

Lenže akcia plodí reakciu. Inštitucionálni investori isto nebudú len tak so založenými rukami pozerieť, ako im miznú miliardy, ale zapracujú novú realitu do svojich modelov. Wall Street čaká skôr evolúcia než revolúcia. Ale aj keby to bola revolúcia, akciový trh sa naučí žiť tiež v novej realite.

Ak ma niečo znepokojuje, tak je to ľahkosť, s akou sa teraz drobní investori vrhajú do akciového gamblingu. To, čo sme videli v podobe „pumpovania“ takzvaných „shitcoinov“ (bezvýznamných kryptomien vytvorených len s cieľom zarobiť na špekulatívnom raste ich ceny), na kryptoburzách pred pár rokmi sa do istej miery vrátilo, avšak v mnohonásobnej podobe a do hry sa zapájajú aj veľkí hráči.

Keď človek-milión dostane chuť vo veľkom „trejdovať“ svoje úspory, treba sa mať vždy na pozore.

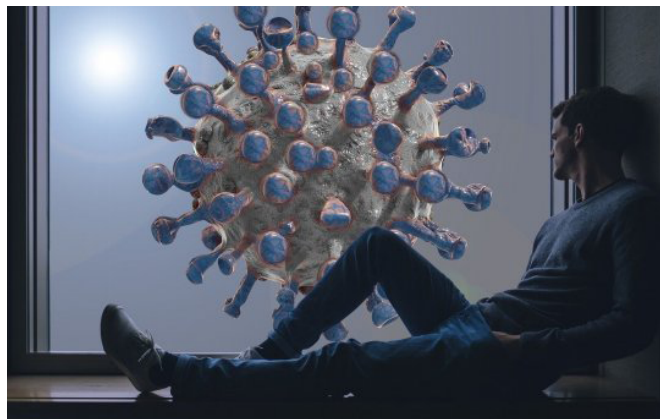
Postoj, 2.2. 2021

Lebo korona!

Martin Vlachynský

Obava, že táto vláda z pandémie urobí univerzálnu výhovorku na celé volebné obdobie sa začína naplňovať. Reformné návrhy v zdravotníctve majú byť na vláde v decembri 2021, teda 21 mesiacov od volieb.

Staré politické porekadlo pritom hovorí, že reformy sa dajú robiť len počas prvých dvoch rokov vlády, potom sa už robí ďalšia predvolebná kampaň. Naviac, ak bude ministerstvo pokračovať vo svojom zvyku pracovať pod pláštikom tajomna, skutočná diskusia k návrhom vypukne až v decembri, napriek tomu, že vraj na nich „pracujú už teraz“.

Apropos, reformy. Na prvom mieste je spomínané zvyšovanie platov zdravotníkov. To, samozrejme, nie je žiadna reforma, ale spotrebný výdavok. V školstve si tieto dve veci tiež radi zamieňajú. Na systémové zmeny v nemocniciach podľa vyhlásení ministerstva môžeme v realite rovno zabudnúť. Uvidíme, čo tam vlastne ostane.

Hoci sa politici a úradníci radi tvária, že pri kovidových lôžkach vo dne v noci tak trochu vlastne stoja oni, pandémia je slabá výhovorka. Po prvé, už do volieb predsa išli s jasnou predstavou, čo a ako zreformovať. Alebo nie? Ak aj nie, pandémia je skvelá príležitosť reformovať. Reformy vznikajú väčšinou pod tlakom ťažkých časov. E-zdravotníctvo, telezdravotníctvo, (ne)flexibilita lôžkových zariadení, čakacie doby, (ne)efektívnosť obstarávania a desiatky ďalších javov, ktoré dosiaľ tak nejak tleli pod povrchom sa prejavili v plnej kráse. Pandémia generuje množstvo dát, inovácií, odhaľuje úzke hrdlá. Treba však konať.

Zdravotnícke noviny, 4.2. 2021

TÝŽDEŇ S INESS

Naďalej pokračujeme aj so zasielaním nového newslettera Týždeň s INESS. Ak chcete aj vy dostávať tento stručný týždenný prehľad našich reakcií na aktuálne témy, [kliknite sem](#). Následne si podľa jednoduchých inštrukcií aktualizujte svoje preferencie v odbere našich emailov. Alebo nám len napíšte na diana.kralova@iness.sk a my vás do zoznamu zaradíme sami. Samozrejmosťou je aj jednoduché odhlásenie v prípade, že vás náš newsletter nechytí za srdce.

Projekty

Cena zamestnanca:

Reštart bude ťažší, čašník či chyžná zdraželi

Otváranie reštaurácií a barov je momentálne v nedohľadne, ale už teraz vieme, že reštart bude ťažší. Vieme to vďaka aktualizácii portálu cenazamestnanca.sk.

Do našej kalkulačky cenazamestnanca.sk sme zapracovali legislatívu platnú od 1. januára 2021. Zmena príplatkov z dôvodu zmeny minimálnej mzdy je prakticky jedinou zmenou, ktorá priamo (negatívne) ovplyvní náklady zamestnávateľa. Z pohľadu zamestnanca prišlo k niekoľkým ďalším úpravám, najmä ku zrušeniu odvodovej výnimky pre 13. a 14. mzdu, a ku zmene výšky nezdaniiteľnej časti základu dane.

Tie podniky, ktoré pandémie prežijú, sa tak budú musieť pripraviť na vyššie náklady. Rovnaké množstvo času, odpracované typickým čašníkom* s nezmenenou polohrubou mzdou 650 eur, bude v roku 2021 o 26 eur drahšie bez toho, aby sa zmenila zmluvná mzda. Dôvodom je nárast príplatkov z titulu skokového rastu minimálnej mzdy.

POLOHRUBÁ (ZMLUVNÁ) MZDA	650 €
VEK	28
KAŽDÝ MESIAC ODPRACUJE:	
NOČNÝCH	80 h
V SOBOTU	24 h
V NEDEĽU	24 h
VO SVIATOK	8 h
NADČASY	30 h
13. MZDA	NIE
HODNOTA BENEFITOV	0 €
VYPLATENÁ MZDA	800 €
NÁKLAD NA ČLOVEKOMESIAC	1 525 €

2020 VS. 2021
+ 26 €

WWW.CENAZAMESTNANCA.SK

INESS

* Priemerne v mesiaci odpracuje aj 24 hodín v sobotu, 24 hodín v nedeľu a 8 hodín cez sviatok, 80 hodín pracuje v noci a má 30 hodín nadčasov.

V prípade typickej chyžnej** s minimálnou mzdou je nárast ešte výraznejší. V roku 2020 mala zmluvnú polohrubú mzdu 580 eur a náklady na jeden človekomesiace pre jej zamestnávateľa dosiahli 1 258 eur. V roku 2021 stúpila minimálna mzda na 623 eur, v dôsledku čoho náklad na človekomesiace stúpol o 91 eur na 1 349 eur.

POLOHRUBÁ (ZMLUVNÁ) MZDA	2020	580 €
	2021	623 €
KAŽDÝ MESIAC ODPRACUJE:		
V SOBOTU		24 h
V NEDEĽU		24 h
VO SVIATOK		8 h
VYPLATENÁ MZDA	2020	551 €
	2021	591 €
NÁKLAD NA ČLOVEKOMESIAC	2020	1 258 €
	2021	1 349 €

+ 91 €

WWW.CENAZAMESTNANCA.SK

INESS

** Priemerne v mesiaci odpracuje aj 24 hodín v sobotu, 24 hodín v nedeľu a 8 hodín cez sviatok a nemá nadčasy ani nočnú prácu.

Čo je cenazamestnanca.sk?

Cenazamestnanca.sk je online kalkulačka nákladov práce. Prvýkrát ju INESS predstavil v roku 2019. Pomocou 13 parametrov si môžete navoliť vlastný profil zamestnanca podľa svojho uváženia, prípadne využiť prednastavené profily. Kalkulačka je unikátna z dvoch dôvodov. Po prvé, nesleduje iba zmluvnú mzdu, ale kalkuluje aj s nadčasmi či pracou v sobotu, alebo s 13. mzdou. Po druhé, pracuje s konceptom človekohodín a človekomesiacev, ráta teda náklady skutočne odpracovaného času, očisteného od sviatkov, dovolení či práceneschopnosti.

Čo je to polohrubá mzda?

Tradične používaný termín „hrubá mzda“ je zavádzajúci a ekonomicky nezmyselný. Neobsahuje totiž všetky daňovo-odvodové náklady. Časť z nich je ukrytá pod fikciou „odvody zamestnávateľa“. Preto používame prednostne termín „polohrubá mzda“. Viac vysvetľujeme [v publikácii](#) či [na videu](#) a [podcaste](#).

Nové publikácie

Next Generation EU: Why We Should Be Concerned about the Recovery Plan

Nedávno sme vám predstavili publikáciu **Next Generation EU: Prečo sa báť balíka obnovy**. Upozorňujeme v nej na riziká európskeho balíka obnovy Next Generation EU (NGEU) a vysvetľujeme dôvody, prečo tento program považujeme za ekonomicky nešťastný a ohrozujúci prosperitu krajín EÚ v budúcnosti. NGEU totiž neprichádza len so stovkami miliárd eur, ale aj s bremenom pre túto a budúce generácie občanov, daňovníkov a podnikateľov.

Keďže ide o zásadnú tému celoeurópskeho rozsahu, rozhodli sme sa vydať aj anglickú verziu tejto publikácie. Dávame ju do pozornosti pre tých z vás, ktorí si radi prečítajú text v anglickom jazyku a rovnako tak pre vašich známych, spolupracovníkov či partnerov v zahraničí:

We would like to share with you and draw your attention to the new publication by Institute of Economic and Social Studies (INESS) called **Next Generation EU: Why We Should Be Concerned about the Recovery Plan**. The publication pinpoints 10 reasons why the NGEU may have much lesser effect than anticipated by the public and politicians and what kind of economic damage it can cause for the future.

[Link to the PDF version](#)

[Link to the DOC version](#)

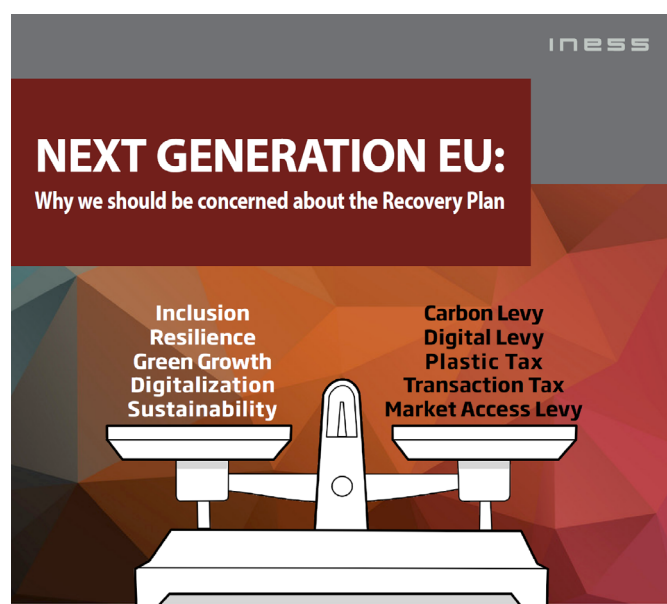
All parts can be freely reproduced.

Executive summary

Next Generation EU does not only bring billions, it also imposes a burden on entire generations of citizens, tax payers, and entrepreneurs. The following lines contain several categories of problems brought about by the NGEU. These include:

1. Sudden EU centralization
2. Permanent temporariness
3. Pandemic as a pretended justification
4. One size doesn't fit all
5. Unrealistic amounts of money for efficient absorption
6. Growing bureaucratic apparatus
7. EU becomes more isolated from global markets
8. Increased central planning
9. Lack of motivation for true reforms
10. The adverse effects of new taxes

Our main conclusion is that big issues faced by Member States (social systems unable to face demographic changes; states' inefficient management of entire sectors; slowing down the reconstruction of declining sectors, etc.) and by the EU itself (wasting resources; inefficient additional schemes; inefficient agricultural policy, etc.) remain unresolved. They are still present and NGEU can only conceal this fact for so long.

Governments around the world reacted to the pandemic situation in similar fashion. Costly economic stimulus packages popped out, undermining the role of decentralized reaction from the bottom and strengthening state's role in economy. European Union introduced the EUR 750 billion worth Next Generation EU package. Next Generation EU and its crucial part, Recovery and Resilience Facility, promise to bring an era of growth and stability to the European Union and its 27 member states. Can this promise be fulfilled, and if so, at what cost?

INESS publikácie

Next Generation EU, ľudovo známy ako „balík obnovy“ je 750-miliardový program Európskej únie, pripravený v súvislosti s pandémiou. V publikácii **Next Generation EU - Prečo sa báť balíka obnovy** vysvetľujeme dôvody, prečo tento program považujeme za ekonomicky nešťastný a ohrozujúci prosperitu krajín EÚ v budúcnosti.

Štátne podniky často narúšajú konkurenciu a ich prítomnosť znižuje výkonnosť celého odvetvia. Napriek tomu sú u verejnosti populárne. Problematiku výkonnosti štátnych podnikov, dopad historickej privatizácie ako aj návrh na novú vlnu privatizácie detailne rozoberáme v novej publikácii **Privatizácia 3.0**.

V nasledujúcich rokoch prídu na trh desiatky liekov, ktoré budú stáť státisíce eur na jedného pacienta. Pre nepripravené prostredie to bude znamenať obrovské problémy. V novej publikácii **Zázračné lieky: ako ich zaplatiť a neskrachovať** preto navrhujeme niekoľko opatrení na zlepšenie tohto stavu.

ZÁZRAČNÉ LIEKY AKO ICH ZAPLATIŤ A NESKRACHOVAŤ

Dnešná takzvaná hrubá mzda je v skutočnosti len „polohrubá“. Chýbajú v nej totiž odvody platené zamestnávateľom, čo vytvára skryté odvodové bremeno. Prečo je to tak a čo s tým sa dočítate v publikácii **Polohrubá mzda vytvára daňovo-odvodový guláš**.

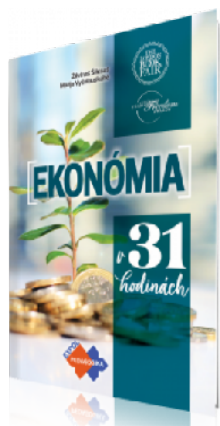

V publikácii **Slovenské školstvo vyhralo jackpot** ukazujeme, že problém chýbajúcich zdrojov vo vzdelávaní nie je zďaleka taký výrazný a že platy učiteľov dosahujú porovnateľné úrovne s krajinami EÚ. Zamerať by sme sa mali na odmeňovanie šikovných a kvalitných učiteľov a učiteľov z drahých regiónov.

INESS knihy

Kniha **Zlé peniaze** od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnáť. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

Medzinárodne oceňovaná učebnica **Ekonomia** v 31 hodinách reflektuje aktuálne potreby rozvíjania ekonomického myslenia, určená pre žiakov stredných škôl. Učebnica je spracovaná ako základný učebný text na podporu osvojovania, porozumenia a upevňovania vedomostí a zručností z oblasti základov ekonomického myslenia, ktoré žiaci majú získať na stredných školách.

RÓBERT CHOVCANČULIAK: POKROK BEZ POVOLENIA

Kniha **Pokrok bez povolenia** je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvy kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knží) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.